

Рижук
Олександр Миколайович

Особливості забезпечення інформаційної безпеки України в умовах російської агресії

УДК 321.01
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616-2018-3-66-69>

Рижук Олександр Миколайович
здобувач кафедри суспільно-політичних наук,
глобалістики та соціальних комунікацій
Відкритого міжнародного університету
розвитку людини «Україна»
вул. Львівська, 23, Київ, Україна

У цій статті розглянуто особливості військового конфлікту між Росією та Україною. Приділено увагу особливостям інформаційної політики, яка проводилася Росією щодо України напередодні збройного протистояння. Також проаналізовано стан України напередодні збройного конфлікту. Зокрема зазначено, що Україна була не готовою та деморалізованою у зв'язку з політичною кризою. У висновках даються пропозиції щодо підвищення інформаційної безпеки України та покращення її інформаційного становища на національному та міжнародному рівнях.

Ключові слова: інформаційна безпека, інформаційна війна, інформаційна політика, гібридна війна, пропаганда.

Вступ. З самого початку оголошення своєї незалежності Україна опинилася у центрі російської пропаганди. Гібридна війна, яка відбувається між Росією та Україною, стала наслідком інформаційної політики Росії. Цей конфлікт характеризується новими підходами до ведення воєнних компаній, оскільки головною зброєю в ньому є психологічні та інформаційні впливи на місцеве населення у поєднанні з застосуванням класичної зброї.

Найбільша загроза, яка виявилася у цьому конфлікті, – це загроза інформаційного впливу однієї країни на суспільство іншої задля формування у населення поглядів, цінностей та інтересів, які вигідні країні-агресору.

Мета та завдання. Дослідити особливості забезпечення інформаційної безпеки України в умовах російської агресії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інформаційна безпека останнім часом почала набувати ключового значення в системі забезпечення національної безпеки будь-якої країни. Питання забезпечення інформаційної безпеки набуло своєї актуальності в Україні у зв'язку з гібридним конфліктом. Тому останнім часом усе більше дослідників та аналітичних центрів приділяють увагу можливостям забезпечення інформаційної безпеки. Вітчизняні науковці також займаються питаннями інформаційної безпеки. Серед них можна виділити В. Бебика, Я. Жаркова, Р. Калюжного, Є. Магду, Г. Почепцова.

Результати. Анексія Криму у 2014 році та військові дії на Сході України спричинили стан воєнної небезпеки в нашій державі. Це призвело до порушення територіальної цілісності України. Говорячи про гібридну війну в Україні, В. Горбулін констатує, що гібридна війна складається з певних елементів, які не є новими по своїй суті. Унікальність цієї війни характеризується тим, що ці елементи тісно взаємопов'язані та узгоджені між собою. Це надає їм динамічності і гнучкості в процесі застосування, а також підвищує роль інформації [1, с. 5].

Росія створила досить поширену мережу пропаганди та агітації, яку проводить серед пересічних громадян. На психологічні операції РФ витрачає мільярди нафтодоларів. Мета програми «Інформаційне суспільство» (2011–2020) [2] полягає в охопленні російськомовного населення по всьому світі російськими засобами масової інформації. До того ж ці ЗМІ можуть бути державними та недержавними. Основна мета – підтримання російського державного курсу.

Найбільшою небезпекою Російської пропаганди на території України було те, що вона без обмежень транслювалася по всій території України. Російські телеканали та радіостанції користувалися великим попитом у населення України, особливо на Сході та Півдні. До того ж українські канали та радіостанції більшою мірою передавали контент російського змісту та мали проросійське спрямування.

Довгий час Росія застосовувала проти України підходи «м'якої сили» [9]. Зазвичай поняття «м'яка сила» характеризується тиском однієї держави на іншу в економіці, політиці, культурній сфері тощо. Реалізація підходів «м'якої сили» з боку РФ мала широке застосування. Тут проводилися маніпуляції стосовно енергетичних, економічних конфліктів, щодо спільної історії, мовного питання, православ'я та інші. Це вело до послаблення та дезінтеграції проукраїнських позицій в середині самої країни, а також до посилення позицій «п'ятої колони».

Як вважають американські політологи, небезпека у проведенні інформаційних війн для об'єкту впливу полягає в тому, що її важко виявити вчасно, тому перевагу має той, хто першим почав здійснювати свій вплив. Спроби введення в оману керівництва країни-опонента є суттєвим компонентом інформаційної війни [10, с. 51].

З цього випливає, що у XXI ст. широкої популярності можуть набути процеси зі створення фальшивої реальності. Операції психологічного характеру будуть спрямовані на зміну свідомості супротив-

ника. Росія демонструвала такі дії з метою маніпуляції спільними історичними фактами, економічними, політичними і духовними питаннями.

Сучасні комунікативні технології спроможні досить швидко перетворити інформацію з віртуальної субстанції у матеріальну. Будь-яку подію можливо змоделювати, надати в опрацювання ЗМІ, і за допомогою засобів поширення вона зможе здійснювати свій вплив за призначенням.

Так, на початку відкритої фази гібридної війни Росія зробила наступні кроки щодо її підготовки:

- створення та поширення «п'ятої колони», до якої входили представники різних політичних сил, вищі державні службовці, члени громадських організацій, пересічні громадяни;

- розроблено план дій, який полягав у забезпеченні оперативного прибуття російських сил з її території; для цих сил заздалегідь готувалися приміщення, квартири тощо;

- розробка плану дій, який би забезпечував реалізацію сценарію по дестабілізації ситуації в країні;

- розробка агітаційної продукції (листівки, слогани тощо) сепаратистської спрямованості;

- здійснення заходів з військових приготувань, куди залучалися розвідувальні угруповання на території України; у 2009 році до Федерального Закону РФ «Про оборону» були внесені доповнення, які дозволяли використовувати збройні сили Російської Федерації за межами її території [8, с. 128];

- населення Росії готувалося до конфлікту з Україною; українці цілеспрямовано перетворювалися для росіян на націю ворога;

- створювалась необхідна фінансова база, яка б допомогла агресору у разі застосування санкцій.

За таких обставин Україна виявилася не готовою до збройного конфлікту. Впроаналізуємо її стан напередодні відкритої агресії:

- відсутність управлінської вертикалі після Революції Гідності; посадові особи були членами Партії регіонів; уся владна верхівка – Президент, виконуючий обов'язки прем'єр-міністра, міністр оборони, міністр внутрішніх справ, голова СБУ, Генеральний прокурор – втекли до країни-агресора;

- країна перебувала у стані моральної кризи;

- відсутність коштів на рахунках та мінімальний золотовалютний запас;

- збройні сили не готові до війни; практичний досвід ведення бойових дій відсутній;

- нація не готова до гібридної війни і відсічі агресора; відсутність стратегії і тактики у разі протистояння зовнішньому ворогу.

Мета, яку переслідувала російська агресія, полягала не у захопленні територій, а у поширенні своєї політики на маси людей і захоплення їх свідомості. Даючи оцінку подіям, які відбувалися

в Україні, російська пропаганда намагалася змінити ставлення населення до революційних подій.

Через власні телеканали Росія дискредитувала відношення до України з боку російського населення. Цим самим вона готувалася до потенційної війни.

В Україні за часів незалежності не було вироблено ефективних механізмів боротьби з пропагандою, яка спрямована на порушення державного суверенітету і територіальної цілісності. Тому дії Росії завдавали шкоди іміджу України, який був спрямований на інтеграцію до євроатлантичних структур. Державні структури, які відповідають за інформаційну безпеку України, виявилися не готовими до протидії таким російським впливам. Водночас європейські країни також виявилися беззахисними перед російською машиною пропаганди.

Слабкість України у протистоянні з Росією на міжнародному рівні полягала у відкритості українських медіа центрів за кордоном. А це призвело до дефіциту іноземного мовлення, яке мало вестися іноземними мовами на територіях інших держав. Ті українські ЗМІ, які були представлені за кордоном, передавали інформацію, що була вигідна власникам цих ЗМІ. Росія, завчасно створивши телеканал «Russia Today», подавала потужні новини, які були вигідні російській владі, і таким чином сама захоплювала інтерес іноземного глядача.

Одночасно російська пропаганда розповсюджувалася і на Схід України. Цьому сприяло доступне російське телебачення, оскільки на окупованих територіях терористи відключили українські телеканали, а замість них підключили російські. В такій ситуації неможливо було навіть відмежуватися від російських новин.

З початком гібридної війни східні території не отримували достовірної та необхідної інформації з української території.

Україна здійснює заходи, які мають обмежувальний характер. До них належать, зокрема, відключення російських телеканалів, заборона в'їзду на територію України певних політиків, діячів культури і спорту, журналістів, які висловлювалися на підтримку офіційного курсу російської влади та мали негативні думки щодо України.

Одразу після початку відкритої фази гібридної війни нове керівництво України заборонило транслявання в Україні низки російських телеканалів, які суперечили умовам Європейської конвенції про транскордонне телебачення.

Була проведена ревізія фільмів, серіалів та телепрограм російського та радянського виробництва і, як наслідок, скасована державна реєстрація низки російської телевізійної продукції, яка пропагувала та вихваляла російські силові структури.

Одночасно почали проводити роботи з донесення правдивої та неупередженої інформації

на східні регіони України. Почалася діяльність з поновлення роботи вітчизняних теле- і радіоканалів у визволених районах Луганської та Донецької областей.

Для того, щоб ефективніше протистояти російській пропаганді, Президент України П. Порошенко ініціював створення «пан-європейського російсько-українського каналу» [4].

У новій Стратегії національної безпеки України зазначено, що агресія Росії виявляється у діях, що спрямовані на руйнування економіки України, підтримку соціально-політичної нестабільності, захоплення українських територій [6].

Як показав моніторинг російських телепрограм, не усі вони відповідають вимогам чинного законодавства України, а саме Закону України «Про телебачення і радіомовлення» [7], де у частині 2, статті 42 передбачено обов'язковість адаптації іноземних програм.

Оскільки у ряді російських телепрограм містилися заклики до війни, ворожнечі та протистояння, у ЗМІ неодноразово лунали висловлювання громадян Росії на підтримку анексії Криму і війни на Донбасі, національні почуття українців принижувалися, поширювалася інформаційна продукція із закидами насильства і війни. До таких громадян РФ було застосовано заборону в'їзду на територію України від 3 до 5 років [5].

Важливість телебачення в інформаційній війні надзвичайно важлива, оскільки саме телебачення формує у глядачів уявлення про події, що висвітлюються. Воно має бути відповідальним за погляди глядачів на позиції в Україні і світі, оскільки частогусто те, що демонструється на телебаченні у поєднанні з думками і почуттями населення, сприймається глядачем як достовірна інформація.

Телебачення може здійснювати вплив на підсвідомість населення та дозволяти йому приймати різного роду погляди і висловлювати заздалегідь визначені думки [3, с. 18].

Отже, Україні необхідно встановлювати власні радіо та телепередавальні станції з метою поширення українського контенту на непідконтрольні Україні території.

Для підвищення іміджу України в світі та донесення неупередженої та об'єктивної інформації про нашу державу до іноземних споживачів необхідно створення власного іноземного мовлення, яке б включало телепрограми і радіопередачі. Воно має транслювати українські програми по всьому світі. Першим таким телеканалом став супутниковий телеканал «Ukraine Today», який транслює передачі англійською мовою на більшість країн Європи, Росії, Близького Сходу і Північної Африки [11].

Задля підвищення рівня інформаційної безпеки необхідно задіяти усі державні інститути, медіаспільноти та усе суспільство. В умовах гібридної війни для України необхідно не лише проводити

ефективні дії, які б забезпечували надійний захист від зовнішнього негативного впливу, але й створювати власний інформаційний продукт і переходити від оборонної діяльності до наступальної.

Висновки. Як видно з вищенаведеного аналізу інформаційної політики, яка весь час проводилася Росією щодо України і переросла в інформаційну, а згодом і у гібридну війну, для того, щоб отримати переваги в цьому конфлікті, необхідно переймати досвід самої Росії, здійснювати ті ж самі дії, які реалізовує вона. Боротьба в інформаційному просторі буде ефективною тоді, коли усі ЗМІ будуть займати продержавницьку, патріотичну позицію. Якщо держава не в змозі об'єднати навколо своєї ідеї усіх учасників суспільства, то така держава може опинитися в загрозовій ситуації, яка буде мати руйнівні наслідки.

Необхідною складовою частиною, яка забезпечує переможні позиції в інформаційній війні, є підвищення рівня професіоналізму працівників українських ЗМІ – журналістів, репортерів, ведучих телепрограм, – оскільки їх завдання полягає у неупередженому і професійному донесенні кінцевої інформації до пересічних споживачів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Горбулін В.П. «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської стратегії реваншу. Стратегічні пріоритети. 2014. № 4
2. Государственная программа «Информационное общество» (2011–2020 годы). URL: <http://minsvyaz.ru/ru/activity/programs/1>.
3. Гурковський В. Механізми використання інформації в умовах Російської гібридної агресії. Освіта регіону, 2016. № 4. с. 16–23.
4. Енн Епплбаум. Російська пропаганда краще працює в маленьких країнах. MediaSapiens. URL: http://osvita.mediasapiens.ua/ethics/manipulation/enn_epplbaum_rosiyska_propaganda_krasche_ratsyue_v_malenkikh_krainakh
5. Кто входит в список запрещенных в Украине. URL: http://kriminal.tv/news/kto_vhodit_v_spisok_zaprehennyh_v_ukraine_artistov_rf.html
6. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році: Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. URL: <http://www.president.gov.ua/news/shorichne-poslannya-prezidenta-ukrayini-do-verhovnoyi-radi-u-35412>.
7. Про телебачення і радіомовлення: Закон України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3759-12>.
8. Рущенко І.П. Російсько-українська гібридна війна: погляд соціолога: монографія. Х.: ФОРМ-П, 2015. 268 с.
9. Bogomolov A.A. Ghost in the mirror: Russian soft power in Ukraine/briefing paper. A. Bogomolov, O. Litvynenko. URL: https://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/public/Research/Russia%20and%20Eurasia/0112bp_bogomolov_lytvynenko.pdf.
10. Libicki M. What is information Warfare? Washington: D.C. National Defence University Press, 1995

11. Ukraine Today. На Україне закрыли телеканал, боровшийся с Россией. Аргументы и Факты 27/12/2016. URL: http://www.aif.ru/society/media/ukraine_today_vsyo_na_ukraine_zakryli_telekanal_borovshiy_s_rossiy.

REFERENCES:

1. Gorbunin, V.P. (2014). «Gibry`dna vijna» yak klyuchovy`j instrument rosij`s`koyi strategiyi revanshu [«Hybrid War» as a key tool of the Russian strategy of revenge]. Strategichni priory`tety`. vol. 4, pp. 5–12. [in Ukrainian].
2. Gosudarstvennaya programma «Y`nformacy`onnoe obshhestvo» (2011–2020 годы) [State program «Information Society» (2011-2020)]. URL: <http://mins-vyaz.ru/ru/activity/programs/1>. [in Ukrainian].
3. Gurkovs`ky`j, V. (2016). Mexanizmy` vy`kory`stannya informaciyi v umovax Rosij`s`koyi gibry`dnoyi agresiyi [Mexanizmy` vy`kory`stannya informaciyi v umovax Rosij`s`koyi gibry`dnoyi agresiyi]. Osvita regionu. vol. 4, pp. 16–23. [in Ukrainian].
4. Epplbaum, E. Rosijs`ka propaganda krashe pracuyue v malen`ky`x krayinax [Russian propaganda works better in small countries] MediaSapiens. URL: http://osvita.mediasapiens.ua/ethics/manipulation/enn_epplbaum_rosijska_propaganda_krasche_ratsyue_v_malenkikh_krainakh [in Ukrainian].
5. Kto vxody`t v spy`sok zapreshennyh v Ukray`ne [Who is on the list of banned in Ukraine]. URL: http://kriminal.tv/news/kto_vhodit_v_spisok_zaprehennyh_v_ukraine_artistov_rf.html [in Ukrainian].

6. Pro vnutrishnye ta zovnishnye stanovy`shhe Ukrayiny` v 2015 roci: Shhorichne Poslannya Prezy`denta Ukrayiny` do Verhovnoyi Rady` Ukrayiny`. On the Internal and External Situation of Ukraine in 2015: [The Annual Message of the President of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <http://www.president.gov.ua/news/shorichne-poslannya-prezidenta-ukrayini-do-verhovnoyi-radi-u-35412> [in Ukrainian].

7. Pro telebachennya i radiomovlennya: Zakon Ukrayiny` [Pro telebachennya i radiomovlennya: Zakon Ukrayiny`]. URL: <http://www.president.gov.ua/news/shorichne-poslannya-prezidenta-ukrayini-do-verhovnoyi-radi-u-35412> [in Ukrainian].

8. Rushhenko, I.P. (2015). Rosijs`ko-ukrayins`ka gibry`dna vijna: poglyad sociologa: monografiya [Russian-Ukrainian hybrid war: a sociologist's view: a monograph]. Xarkiv, FOP Pavlenko. 268 p. [in Ukrainian].

9. Bogomolov, A.A., Litvynenko, O. (2012) Ghost in the mirror: Russian soft power in Ukraine. Retrieved from: https://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/public/Research/Russia%20and%20Eurasia/0112bp_bogomolov_lytvynenko.pdf [in English].

10. Libicki, M. (1995) What is information Warfare? – Washington: D.C. National Defence University Press. [in English].

11. Ukraine Today vsë. Na Ukray`ne zakryly` telekanal, borovshy`jsya s Rossy`ej. Arguments and Facts. Retrieved from: http://www.aif.ru/society/media/ukraine_today_vsyo_na_ukraine_zakryli_telekanal_borovshiy_s_rossiy [in Russian].

Peculiarities of providing information security for Ukraine in conditions of Russian aggression

Ryzhuk Oleksandr Mykolaiovych

Applicant at the Department of Social and Political Sciences, Global Studies and Social Communications of Open International University of Human Development "Ukraine" Lvivska str., 23, Kyiv, Ukraine

In this article the peculiarities of the military conflict between Russia and Ukraine are considered. The attention was paid to the peculiarities of information policy conducted by Russia regarding Ukraine on the eve of armed confrontation. Also, the state of Ukraine is analyzed on the eve of armed conflict. In particular, it was noted that Ukraine was unprepared and demoralized in connection with the political crisis. The conclusions provide suggestions on increasing the information security of Ukraine and improving its information position at the national and international levels.

Key words: information security, information warfare, information policy, hybrid war, propaganda.